

את שני המישפטים הבאים: אני רואה בשואה תופעה חריגה. יסלח לי ק. סצניק; ובהנחה הסיכור לחלוטין, שלא קראו, ואינם מעוניינים לקרוא, את הספר ותגובותיו, הרי הצדק הוא בהחלט עם אלו שהודיעו עד עמיקי נשמתם למקרא המישפטים הנ"ל, שכאמור יוחסו לה.

נראה לי, מר זך, כי שכתח לחלוטין, שהשורש "חרג" עבר מאז מילחמת ששת הימים שינוי מרשימי, וזכרונותי של מר אריאל שרון ברצועת עזה, בראשית שנות ה-70, שכללו, בין היתר: גירוש בדואים, השמדת כוסתנים וסתימת בורות מים באזור שמאוחר יותר נודע כמיתחת דרפיח (אגב, ה"חריג" תוקן חלקית, כמובע מאוחר יותר, כשניתנה לילדי הכרואים הזכות לעבוד בשדות המסוכנים שהוקמו בפיתחה).

אם נעבור לימי האינתיפאדה הסוערים, הרי שתסכים עמי שהשורש "חרג" תפס מקום מכובד בכרוניקות היומיות: מעשים חריגים למשל הם התעסקות לשבור עצמות, קבירת אנשים באמצעות בולדור (למען הצדק יש לזכור, תמיד, שראשם של הנקברים הושאר בחוץ וכו').

בכל ההקשרים הנ"ל יש לשורש "חרג" משמעות שלילית רק לכאורה. זה נודע בלבד רבים, אמצעי ייחודיים מקומיים ובינלאומיים, יפי נפש בארץ ובחו"ל וכו'. הצירוף הרגיל הוא ברך כלל: המדובר במעשה חריג שייחקר עד תום.

לגבי האנשים המעורים בארץ יש לשורש "חרג" משמעות שונה לחלוטין. כידוע, השפה העברית מצטיינת ביכולתה להביע במילה אחת רעיונות, רגשות וכו' רבים, בעוד ששפה אחרת נוקטת לשם כך לכמה מישפטים ועדיין לא תרד לעומק העניין. לגבי האנשים המעורים הנ"ל (בניגוד לתלויים למיניהם), משמעות השימוש בשורש "חרג" היא משהו כמו: כל הכבוד חברה! כך יש לנהוג אך, בצער, עלינו להוסיף שפישל'תם' בביקשת — אין לעשות זאת לעיניה של התקשורת העירונית: הכתבים אמנם נובחים והש"י ירה אמנם עוברת, אך הרעש אינו מוסיף דבר לאיכות החיים. ההסבר ארוך בביקשת אך, לצ"ע, עדיין אינו ממצה — זו גודלתה של השפה העברית).

לאחר התזכורת המפורטת רלעיל אין לי ספק שגם אתה תצדיק את כל אלו שהודקפו על רגליהם האחריות למיקרא המישפט הראשון שיוחס להם. כיצד יכולת לצרף למילה "שואה" את השורש "חרג" לאור המשמעות האמיתית של השימוש בשורש זה בישראל של ימינו? הרי אין זה מתקבל על הדעת שמשורר ומבקר ידוע כמון אינו מודע למשמעות השונות של המילים שבהן הוא משתמש? אגב, בקשת הסליחה ממר ק. סצניק, במישפט הבא רק מחזקת את ההרגשה שכן היית מודע למשמעות האמיתית של המילה "חריגה" כריי איון.

לסיים עלי לציין כי גם אני, אישית, חושב שזה מחרירי, לאור ההסבר הנ"ל, להתייחס לשואה כאל תופעה חריגה. לפחות יכולת לגלות קצת רגישות יהודית ולהדגיש כי הנך מתכוון לשואת העוונים, למשל.

רחוב ריש לקיש 10, ירושלים 93665

השואה ואורך זמנה

קראת את ראינון מיום 2.9.88 עם ירון לונדון בעיתון ידיעות אחרונות. אין ברצוני להגיב על דבריך בנוגע לליברליזם האירופי או האימפריאליזם האנגלי, זה ידוע לכל ומותר לך להאמין ולהשלות את עצמך כרצונך.

אבל אני עדיין דברך בנוגע לשואה. אתה בורר דאי תחיה עוד הרבה שנים, כי לא היית שם ואין לך מושג כלל עליה, או אורך זמנה לכל אלה שהיו שם.

אין תוכל בכלל לאמוד זמן של עינויים. אמרת 12 שנה!

היודע אתה כמה זמן זה שעה של עינויים בגסטפו, או שבוע ימים בגנינום הזה? אני הייתי שם, ואני יכולה להבטיח לך שהייתי בת 100 לפני שהייתי בת 12.

כשברצונך לרבר או להעריך את זמן השואה, קודם שאל את אלה שהיו שם.

למי מצלצים הפעמונים?

לכבוד שר החינוך והתרבות, מר יצחק נבון, אדוני השר,

תחת כותרת זו ברצוני להגיב על אזהרתך לסופרים הישראלים ברוב ההתבטאויות האחרונות על השוואות בין המתרחש אצלנו היום, לבין מה שהתרחש באירופה המערבית וגרמניה בפרט, בשנות ה-30 וה-40 למאה הזו, תקופה שהתרגלנו לקרוא לה "תקופת השואה". אני כותב דברים אלו כיהודי ניצול-שואה וכאדם שטיפל שנים רבות בניצולי-שואה אשר נפגעו כנפשם וראו בתפיסת דם החברתי כתוצאה ממה שעבר עליהם באתה תקופה, כגון: השפלה, דהומניזציה, מכות, עונש קולקטיבי, טרנספר ועוד.

לפני, אדוני השר, כתבה בעיתון הבוקר שלי, שבה מרווחים לנו על דבריך בכנס סיום של קורס למנהלים חרשים לבתי-ספר אשר התקיים במעלה החמישה ב"10'88. בדבריך זוהרת את הסופרים הישראלים להיות זהירים כמה שהם אומרים וכותבים על תקופת השואה. אמרת, שאין ולא קיימת שום אנלוגיה בין השואה לבין המתרחש אצלנו היום.

אני רוצה לומר לך, אדוני השר ונדרמה לי שיש לי הזכות לומר דברמה בנידון, כי קיימת אני לוגיה ואנו חייבים לעמוד איתן ובעניינים פקוחות מול השוואות כאלו כדי שלא נאכר לגמרי צלם אנוש כיחידים וכעם.

הרי כאן מדובר במנטליות של אנשים ולא במעשים מיוחדים אלו או אחרים. אינני חושב שאחרש לך דבר אם אומר שהחיה הפרועה, החיה הרוצה להרוס, להרוג, להשפיל וכדומה, טמונה בתוכנו כולנו, ורק שאלה של יכולת שליטה מפרידה בין קיומה ככוח לבין הפעלתה בפועל.

גם לא אחרש דבר אם אומר שמנגנון ההרחקה אף הוא קיים ופעיל ככולנו. לא נעים ולא מחמיא במיוחד להכיר בעובדה שהחיה הרעה קיימת גם בנו. לא קל לעמוד בעימות ישיר איתה מחר גיטא ומאירד גיטא לא נעים להכיר בזה שהחיה לפי עמים שולטת בנו ולא להיפך. מי כמון יודע כיצד פעל מנגנון ההרחקה אצל אנשי היישוב היהודי בארץ. בזמן שאנחנו הושמדנו באירופה, אתם רקרתם ושרתם כרוחות תלאיבי. כי לא ידע'תם? האמנם? או שמא לא רציתם לדעת, כי אין הייתם מסוגלים לעמוד בזה? מוטב לא לקרוא כל יום מחדש ששוב נהרגו כך וכך אנשים. לא נעים להודות בכך שבמשך 11 חודשי האינתיפאדה הפ"כ החרגים לנו רמה. לא נעים לשים לב לפרטים שהרוגים, אלפי פצועים, 18 אלף מעצרים, מלבד 4000 אסירים בשיטוניים, כאלו, אדוני השר, מועל מנגנון ההרחקה היטב ולכך נרמה לי התכוון א"ב יהושע כמה שאמר בראיון למגזין האמריקאי ולזה גם התכוון נתן זך כאשר אמר מה שאמר על ההר מניום האירופי.

מי שלא קרא את סיפורנו של אינגה שול הורר הדלבן על תנועת ההתנגדות של הסטודנטים הרומניסטים נגד הנאציזם ההיטלראי בגרמניה דאו — אין לו זכות לומר מילה על העם הגרמני בהכללה.

גם לא לשכוח, אדוני השר, שעוד לפני שהתחילה רדיפת היהודים בממדים גדולים, היו מח' נות-דיכוו כמו אוראנינבורג ודכאו מלאים מתנגדים לאי-יהודים למישטר הנאצי. רבים מהם נרצחו או מתו ממכות, מיריות באוויר וכדומה.

נכון, לא פשוט לעמוד כל הזמן בעימות עם המצפון. ומכאן כוחו של מנגנון ההרחקה.

אתה, אדוני השר, אומר שאין גזירות שוות ואני שואל: מה הייתה הטכניקה של פלוגות הסער' של תנועת ה"ג.ס.ר.א.פ." בגרמניה עוד לפני עלייתו של היטלר לשילטון — אם לא לפוצץ אספות-בחירות של מיפלגות מתחרות? מה עשה היטלר כמוסיקה של ואגנר ומה עושה כעת תנועת "התחיה" כמוסיקה של מהלר?

ארכבה, שיקום האיש אשר יסיכר לי מה ההבדל בין שינאת ערבים כאשר הם ערבים לבין שינאת יהודים כאשר הם יהודים.

מה ההבדל, אדוני השר, בין המילה "טרנספר" באנגלית והמילה "אינסידידולוג" (העתקת יישוב כי אוכלוסייה) בגרמנית?

מה ההבדל בין המתת אנשים בתאי גזים לבין שריפת אנשים חיים בצריף נעול? או לנו כאשר

מנסים להסתתר אחרי אמתלאות כמו "מדיניות מוצהרת" או "מעשים של יחידים". מדובר כאן במנטליות של בני-יארם המסוגלים להשתיק את קול מצפונם ולבצע מעשי-יוועה מחרידים מסוג זה.

אדוני השר, החיה שכתוכנו אינה מפלה בין יהודים, ערבים ובני לאומים אחרים. ייצר ההרס וההרג אינו יודע הבדלי גזע, מין, דת או צבע עור. דווקא משום כך, אדוני השר, חייבים הסופרים — ואם לא הם, אז מי — לכתוב, להזהיר, להאיר, להשוות ולצלצל בפעמונים.

ואתה כשר הממונה על חינוך הרוחות הבאים, חייב להזהיר ולחזר ולהתרות — לא בסופרים הממלאים את תפקידם, כי אם במורים ובמחנכים ובתלמידים, ולהסביר קבל עם ועדה שאמנם קיימת אנלוגיה בין מה שהתרחש או באירופה לבין מה שמתרחש היום אצלנו. כי מה שמתרחש היום בארצנו פותח שער לרצחעים, לשואה חדשה.

אדוני השר, לנו מצלצים הפעמונים!!!!!!!!!!!!

משה בן ברך
סוציאליסטי, שיכון אפריר, אשקלון

אמנות נווה מידבר

ביתן התערוכות של אגודת הציירים והפסלים ברחוב אלחריז בתל-אביב הפך לשלושה שבועות למעין נווה מידבר. דפים ציבוריים מרתקים באווירת האביבית מקדמים את פניך בידידות ובסכר-פנים יפות.

חרף השימוש בכל ציבועי הקשת, מושג כאן איפוק מופנם. זאת, באמצעות איוון ציבועי המעיד על שליטה קולוריסטית מוחלטת.

לפנינו צורות המשמשות מוליך לצופן אישי מאוד: מערכת כתמים המיטיבה "למור" את אקלימה של "ארצנו הקטנטונת", תוך כדי התרפקות על העבר, על ימים שבהם היווה המופשט את התשובה המוסמכת, הסמכותית ביותר לניסיונות העקרים למצוא תחליף לת"י פשה הרומאנטית/האוריינטאליזם שאיפיינה את ציירי "תל-אביב הקטנה" הפחות-קטנה.

כתמים מתפרצים וקאליגראפיה משרובטת: מחיקות המטשטשות בשליטה וירטואוזית את הריקמה הבסיסית ויוצרות תחושה של עומק, רבדים-רבדים. כערויות ציבועיות שבאמצעותה מבליט אלעור גלעץ את הצלילות והזרז של השיכבה העליונה.

לכאורה לפנינו טמפראמנט בלתי-אמצעי המזכיר בכיוריו את שרבוטו החפז והסר האגה של פעוט המבקש לבחוש במיכרשת את הפיגמנטים הציבועיים על גבי נייר המוטל על הריצפה.

ואז אתה נזכר באימתו השנונה של פיקאסו: "מי ייתן לי את תמימותו של ילד, זו הישירה, השרת-העצומה, המורצת ספונטאנית אל הנייר, ללא כל אחרים, כבלים ועכבות שהם פרי ניסיון מצטבר ושיגרה מיקצועית".

יותר משאלה מסייעים בידינו, הם מונעים

מאיתנו לקרוא דרוו לדימיון היוצר המפרה את היצירה ומביא להתחרשותה, תורם לה ריענון ורענונות.

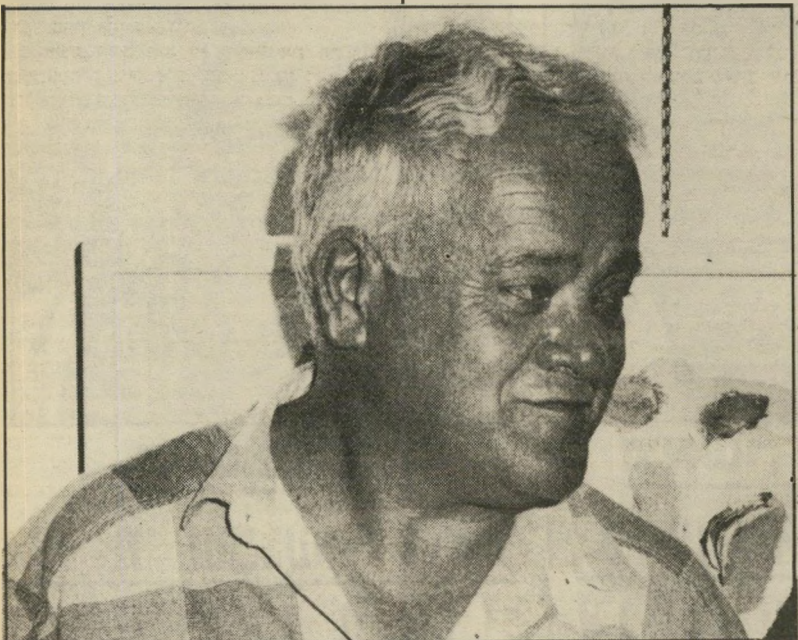
זוהי תערוכה של אמן בשל, על דפים כפזר מאטים והים; אמן שאיננו חושש מהתחרות ל"מכונת האמת" וחשיפת המימצאים הסיסי מוגראפיים של התנסויותיו וחוויותיו בצורה ובצבע.

גרשון קניססל

מנגד

פרטים או פארטה?

לכאורה, אין שום מקום לכוא בטענות. זו הפעם הראשונה בתולדות מדינת ישראל חולקו מילגות יצירה גם לסופרים ערביים. מוטב מאוחר

אלעזר גלעד: מחובר למכונת-אמת

מאשר לעולם לא. 40 שנה הם באמת מאוחר במיקצת ושלוש מילגות אינן 15 — המיספר המחולק ליהודים — אבל יש לזכור כי גם המילגות לסופרים יהודים לא באו לעולם עם קום המדינה, וכי מיספרן הועלה מ-10 ל-15 רק בשנים האחרונות.

ואף על פי כן אי-אפשר שלא לתמוה על הטכס המשונה שהתקיים בבית הסופר בתל-אביב בחסות שר-החינוך היוצא, יצחק נבון. תמיהה ראשונה: מדוע באמת רק 15 או יותר שנים אחרי המילגות ליוצרים בני בריתו של אברהם?

תמיהה שנייה: חבר שופטים פרס ספרותי שכראשן יושב שופט תעבורה? הכוונה לשופט יוסוף חאג' יחיא שישב בראש הו'ר. האם היתה כאן כוונה סימלית? כלומר, זכאים למילגה רק אלה שלא יעברו על חוקי-התעבורה בישראל, כולל בכביש חוצה השומרון?

ניתן לתאר מה היה אמיל חביבי, בעל הסיפור אח'סיה, שבו הוא עוסק בהרחבה בכעיות ה"תחבורה" בין שני העמים היושבים בציון, עושה בעלילה מיוחית זו של שופט תעבורה המחלק מילגות לסופרים ומשוררים.

תמיהה אחרונה נוגעת לעיתוי חלוקת הפרס. מדוע דווקא שבוע לפני הבחירות. האם גם לכאן הגיעו אצבעות הארוכות של הפוליטיקה שלנו? כך או כך, בעיתונות התבשרנו כי רק 20 סופרים ומשוררים ערביים הגישו את יצירותיהם לשיפוט. שלושה מהם זכו. בקצב הזה, לא ייוותר במדינת ישראל שום סופר או משורר ערבי שניתן להעניק לו מילגה תוך שש שנים.

ולבסוף, שמות הווכים אינם כוללים אף שם מוכר פחות או יותר. שלושת המאשרים הם אליאס שחארה, משורר נוצרי יליד חיפה; עבד ארדחים שייח יוסוף, משורר מוסלמי ומורה, וסאמי נקאש — יהודי יליד בגדד.

כן, קראתם נכון. הסופר הערבי השלישי הוא יהודי עיראקי, או, איך אומרים היום: כבלי. אבל מה לנו כי נלין על שר-החינוך היוצא יצחק נבון, תחת עיניו הצופיות של שר-החינוך החדש אבנר שאקי וכך, מכל מקום, אומרות השמועות? לא יקבל גם שום סופר יהודי חילוני מילגה, שלא לדבר על הערבים.

סוף סוף ייעשה צדק. וגם ייראה. צדק שאקי.

נ. שאקי